

מפעל דף היומי בעיון

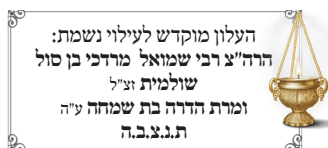
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע, מ"א, ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

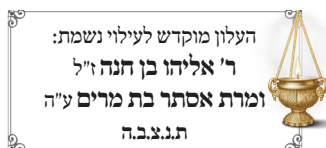
יום א' ה' אב - י"א אב תשפ"ו

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת חולין פ' פ"ו

בס"ד שבוע פרשת ואתחנן

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

או הראשון בחוץ והשני בעזרה בין שהיו שניהם חולין או שניהם קדשים בין שהיה אחד מהן חולין ואחד קדשים זה ששחט אחרון לוקה משום אותו ואת בנו. דאע"ג דכי שחט קדשים בחוץ אסור באכילה משום שחומי חוץ וכן חולין בפנים אסור מטעם חולין בעזרה, מ"מ לענין אותו ואת בנו קי"ל דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה.

ומטעם זה אם הראשון שחט חולין בעזרה או ששחט טריפה או שור הנסקל או עגלה ערופה או פרה אדומה או ששחט לעבודה זרה ובא האחרון ושחט את השני לוקה וכן אם שחט הראשון את האחד ובא האחרון ושחט את השני חולין בעזרה או שור הנסקל או עגלה ערופה או פרה אדומה ה"ז לוקה, אבל אם שחט השני לעבודה זרה אינו לוקה משום אותו ואת בנו שהרי מתחייב בנפשו וקם ליה בדבריה מיניה שאין עונשין מיתה ומלקות על דבר אחד, אא"כ התרו בו רק משום אותו ואת בנו ולא משום עבודה זרה דאז לוקה משום אותו ואת בנו.

דף פ"ב ע"א

שנים שלקחו פרה ובנה, איזה שלקח ראשון ישחוט ראשון, ואם קדם השני זכה. אמר רב יוסף לענין דינא תנן. תנא אם קדם השני הרי זה זריז ונשכר; זריז דלא עבד איסורא, ונשכר דקאכיל בשרא.

והנה לשון הגמרא הוא פליאה גדולה, דהרי השני שקדם ושחט לא עשה כהוגן, דכבר ביאר רש"י מה שאמר רב יוסף לענין דינא תנן, הא דקתני מתניתין מי שלקח ראשון ישחוט ראשון לאו לענין איסור והיתר, שאם רצה השני לשחוט ראשון והראשון ימתין עד מחר מותר, אבל דין הוא, אם באו לב"ד שבא האחד לשחוט וחבירו אומר אני צריך יותר ממך אנו אומרים להם הלוקח ראשון ישחוט שעל מנת כן לקח, שאילו לא מכרה בעל הבית לשני

דף פ"א ע"ב

השוחט ונמצא טרפה, השוחט לעבודה זרה, והשוחט פרת חטאת, ושור הנסקל, ועגלה ערופה רבי שמעון פוטר, וחכמים מחייבין. השוחט ונתנבלה בידו, והנוחר, והמעקר פטור משום אותו ואת בנו.

להלכה אין איסור אותו ואת בנו נוהג אלא בשחיטה בלבד אף אם היא שחיטה שאינה ראויה, דלא כרבי שמעון דסבירא ליה דשחיטה שאינה ראויה אינה שחיטה, דהיינו דכל מקום שאסרה התורה שחיטה, הרי זו דוקא שחיטה שמכשירה את הדבר הנשחט, אם לאכילה ואם לגבוה, אבל אם לא הוכשר על ידי שחיטה זו, כגון ששחט לעבודה זרה וכו', או שחט טריפה, אינו בכלל שחיטה האסורה כנ"ל, אבל אם אין שם שחיטה עליה כלל אינו עובר, לפיכך אם נחר הראשון או השני או שאחד מהם נעשה נבילה בשחיטה אינו עובר, וכן חרש שומה וקטן ששחטו בינם לבין עצמם את הראשון מותר לשחוט אחריהם את השני, שאין על זה הראשון שם שחיטה כלל, ואם שחיטת הראשון היתה ספק נבילה אסור לשחוט אחריו השני ואם שחט אינו לוקה. וכן דבר שא"צ שחיטה, כמו עובר במעי אמו מותר לשחוט את האם אף על גב דגם הולד נותר בשחיטתה, דעובר ירך אמו הוא, אבל אם היה בן ט' חי והפרים על גבי קרקע שצריך שחיטה לעצמו מדרבנן כמו שנתבאר, אין שוחטין את הולד בו ביום ואם שחט אינו לוקה, דהוא רק מפני מראית עין ולא מעיקר הדין, אא"כ נטרפה האם דאז צריך שחיטה לעצמו.

דבר פשוט הוא שאינו לוקה אלא על שחיטת האחרון שבוזה עשה האיסור, ואם ראובן שחט ראשון ואח"כ שמעון שחט השני חייב שמעון מלקות. וז"ל הרמב"ם [פ"ב ה"ב] לפיכך הראשון ששחט בעזרה והשני בחוץ

כולל ומכון ראש פינה:

ועיכב לעצמו היה הלוקח שוחט, וכן שנינו בתוספתא פ"ה הלוקח מבעל הבית הוא קודם לבעל הבית שעל מנת כן לקח. ע"כ. דהוא דין מדיני חושן משפט ולא איסור מהלכות יורה דעה, אבל בודאי לא טוב עשה בתוך עמו, ויתכן שהוא עוול גדול שזה הראשון יצטרך עכשיו לחפש בשר אחר ויתכן שהוא נחויז לו וכו', והוא אף בערב שבת, ואיך יאמר לשון כזו שהוא זריז ונשכר, אתמהה.

ו"ל הטור [סימן ט"ז]. וכן הוא בשולחן ערוך [סעיף ו']. שנים שלקחו אותו ואת בנו ביום אחד, הלוקח תחלה ישחוט ולא השני. במה דברים אמורים כשלקחום שניהם מאדם אחד, שמיד כשמכר לראשון לא היה יכול לשחוט את שנשאר בידו שהלוקח לקח ע"מ לשוחטו מיד, וכיון שהוא לא היה יכול לשוחטו גם הלוקח ממנו אינו יכול לשוחטו שאינו יכול למכור אלא זכות שיש לו בו, אבל אם לקחו משנים, שניהם שוין וכל מי שישחוט תחלה זריז ונשכר. ע"כ. הרי שפירש שזריז ונשכר קאי על לוקחים משנים, שאז באמת לא פעל עולה. אמנם בגמרא לא משמע כן, דלא הזכירו כלל לוקח משנים, ואם כן העיקר חסר מן הספר, ובש"ך יישב דלא קאמר אלא דאם קדם השני ה"ז זריז ונשכר, אבל לכתחלה אין ראוי לעשות כן, והטור והמחבר אשמועינן דבלקחו משני בני אדם כל מי שישחוט ה"ז זריז ונשכר.

ו"ל הט"ז [ס"ק ט']. זריז ונשכר. רש"י פירש זריז, דלא עביד איסורא, ונשכר שיאכל בשר. ונ"ל מדשבחוהו חכמים וקראוהו זריז משמע שיש מעלה באותו שקדם ושחט והיינו שא"א לו לבא לידי איסור משא"כ השני שאפשר שישכח ויעשה איסור וישחוט וע"כ אין לב"ד להכניס עצמם בדבר ולומר שיפילו גורלות מי מהם ישחוט תחלה, כי אין להם להפקיע זכות של כל אחד שרוצה להקרא זריז, והיינו כל שיש לכל אחד היתר לשחוט, משא"כ בקנו מאחד וקדם השני ושחט קודם ללוקח ראשון דלא זו דלא נקרא זריז אלא אפילו חוטא מיקרי שגול זכותו של לוקח ראשון כנ"ל ברור. ע"כ דגם הוא הבין דהכי הוא פירוש הגמרא, דמדובר בלוקח משנים. ואם תאמר אם כן הוא פשיטא, ומאי תיתי שתהיה לי הוה אמינא לאסור על האחד לשחוט, כתב הפרי מגדים דבלקחו משנים החידוש הוא אף שבאו לבית דין אין להפיל גורלות מאחר דהגמרא קראו לזה זריז דלא יבוא לידי מכשול אין להפקיע זכותו, ואם רואין הבית דין שאחד צריך לשחוט היום והב' אין צורך לו כגון זו כופין על מדת סדום.

אמנם בגמרא אמרו בפירוש אף בלקחו מאדם אחד אם קדם השני הרי זה זריז ונשכר כמ"ש הש"ך, וכתב הפרי מגדים דרצה לומר דהגמרא מיירי קודם בואם לבית דין, שאז ראוי השני לשחוט כי שמא הראשון לא ישחוט היום. וכתב הב"ח, מיהו ודאי אף בלקחום משנים אין ראוי לעשות כן לכתחילה אלא יטילו גורל מי ישחוט תחלה ולא ליתנו לאינצויי.

וגם בעל הפרי מגדים כתב בראש יוסף לפרש כך, דהא דאמר רב יוסף לענין דינא תנן, היינו דהוא דוקא אם באו לדין דינא הכי, דלא תימא כי שנים שלקחו הראשון שוחט ולא השני דאין השני ראוי לשחוט אם לא כשרוצה הראשון והודיע לו, אבל מסתמא אסור לשני לשחוט דאסור להפסיד זכותו של חבירו, והא דתנן אם קדם זכה היינו דקאכיל בישראל אבל לכתחלה אין ראוי לעשות כן, קא משמע לן דלא כן הוא דוודאי מן הסתם מותר לשני לשחוט קודם, דשמא אין הראשון רוצה לשחוט היום כלל, ודווקא בד' פרקים המוזכרין לקמן הוא דצריך להודיע, ואה"נ בד' פרקים אסור השני לשחוט תחלה דאסור להפסיד זכותו של חבירו, דראשון וודאי לשוחטו היום לקח מן המוכר, אבל בשאר ימות השנה שוחט ואינו נמנע, אלא לענין דינא תנן, אם באו לדין מי ישחוט תחלה, אז הדין עם הראשון ואסור השני להפסיד לכתחלה זכותו של ראשון, אבל לא בסתמא, וכן כתב גם הרשב"א, עיי"ש.

ונשכר דקאכיל בשרא.

מלשון זו משמע שמי שעבר איסור ושחט, אסור לאכול את בשרו של זה שנשחט באיסור, וכן כתב הטור, ואם עבר ושחטם ביום אחד כתב הרמב"ם שמותר לאכלן ובה"ג אסור לאוכלו בו ביום, וכתב הר"ן, וטעם הלכות גדולות שאוסר בו ביום לחדל נלמד מדיני שבת כדי שלא יהנה מאיסור.

והנה לקמן [קט"ו ע"א] אמרו, אותו ואת בנו ליתסר, מדאסר רחמנא מחוסר זמן לגבוה מכלל דלהדיט שרי. ע"כ. דהיינו דהיה לנו לאסור הנשחט באיסור אותו ואת בנו באכילה דהוי בכלל לא תאכל כל תועבה, אלא מדהוצרך לאסור מחוסר זמן לגבוה מכלל דלהדיט שרי. ומזה פשוט שאין איסור זה איסור דאורייתא, רק דעת הבה"ג דכמו שמצאנו שקנסו במלאכת שבת שאסור באכילה, הכי נמי כאן, וכתב הפרישה דלפי האי טעמא אסור אפילו לאחרים, וכמו שכתב באורח חיים ר"ס שי"ח בדין איסור בישול בשבת. אמנם כתב די"ל דגם בעל הלכות גדולות סבירא ליה האי לימוד דמדאסר רחמנא לגבוה שמע מינה דלהדיט שרי, נמצא דמשום האי מעשה דשחיטה אין ראוי לאסרו ולא אסרו אלא על השוחט עצמו משום קנס, ואינו מן הסברא לקנוס אחרים בשביל ששחט זה כיון דמכח המעשה עצמו אין הדין נותן שיאסר, עיי"ש בדבריו מה שכתב לחלק בין קנס דשבת להאי קנס. וכתב ערוך השלחן דאף שיש אחרונים שרצו להחמיר כבה"ג, אין נראה להחמיר כל כך באיסור שאין לו שורש בתלמוד לאסור גם לאחרים, ובשוגג נראה דגם לדידיה שרי בו ביום.

והרמב"ם סבירא ליה דלא קנסוהו, ומה שאמרו כאן דנשכר דאוכל בשר, היינו כפשוטו, דהואיל והקדים יש לו

בשר לאכילה ואינו צריך לחפש בהמה אחרת לשחיטה באותו היום.

שחט פרה ואח"כ שני בניה סופג שמונים, שחט שני בניה ואחר כך שחטה סופג את הארבעים, שחטה ואת בתה, ואת בת בתה סופג שמונים, שחטה ואת בת בתה ואחר כך שחט בתה סופג את הארבעים.

אין חילוק באיסור אותו ואת בנו בין ששחט האם תחלה ואח"כ הבן או הבת או ששחט הולד תחלה ואח"כ האם, ומ"מ בשני ולדות יש נ"מ בזה, דשחט את האם ואח"כ שחט שני ולדות שלה לוקה שמונים, דעל כל שחיטת ולד חייב מלקות, אבל אם מקודם שחט את הולדות ואח"כ האם, אינו לוקה אלא ארבעים, שהרי האיסור הוא בשחיטת האם ואין בה אלא מעשה אחד. שחטה ואח"כ שחט בתה ואח"כ בת בתה לוקה שמונים, שהרי עשה שני מעשים באיסור, אבל אם שחטה ואח"כ שחט בת בתה דעדיין אין כאן איסור, ואח"כ שחט בתה שהיא בת הזקנה ואם הילדה, אף על גב דמצד שתיהן חייב מלקות, מ"מ כיון שהוא רק מעשה אחד אינו לוקה אלא ארבעים.

דף פ"ג ע"א

בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו וכו'.

הלוקח בהמה מחבירו הולך ושוחט ואינו נמנע ואין לו לחוש שמא יש לה אם או בת אצל המוכר וישחטנה היום, דא"כ היה המוכר חייב להודיעו, ומדלא הודיעו מסתמא אין חשש בזה, וגם אין חשש שמא מכר המוכר האם או הבת לאחר והאחר ישחוט היום, דאיכא ספיקי טובא שמא אין לה אם או בת ואת"ל יש לה שמא לא מכרן היום ואת"ל מכרן שמא לא לקחן הלוקח לשחיטה ואת"ל לקחן לשחיטה שמא לא ישחטנה היום. אמנם אם המוכר יודע שהלוקח ממנו מקודם צריך לשחוט היום או שהוא בעצמו צריך לשחוט היום, מחוייב להודיע לקונה, ולכן כשלא הודיע שוחט היום ואינו נמנע, ואם נתוודע לו שהמוכר או הלוקח הראשון שחט היום אין זה מקח טעות, דנהי דהמוכר עשה איסור במה שלא הודיעו, מ"מ אין ביכולתנו לבטל המקח, דיכול לומר לו שחוט למחר, שהרי לא אמרת לי שנחויץ לך לשחוט היום.

ואמרו חז"ל שיש ארבעה פרקים בשנה שחזקה כל מי שקונה בהמה צריך לשחטה היום, ולכן אם מכר המוכר היום אמה או בתה לאחר חייב להודיע להקונה השני, ואם לא הודיעו הוי מקח טעות כשנודע שמכר לאחר היום הבת או האם, ולכן כשלא הודיעו שוחט ואינו נמנע.

וכתב הרא"ש, ראיתי כתוב בשם רב אחאי דאם תגר עובד כוכבים הוא צריך למיחש למילתא. וכתב על זה הרא"ש דלא מסתבר כלל, דמילתא דלא שכיחא היא,

ואחזוקי איסורא לא מחזקינן כל כמה דלא אודעיה המוכר, דאם יש לחוש מספק ראוי היה שישנה התנא בארבעה פרקים הללו הקונה בהמה צריך שישאל אם מכר אמה או בתה לשחוט, כי יותר צריך להזהר העושה עבירה מאותו שמכשילו, והיה צריך שיטילו הזהירות על בעל המעשה כי שמא ישכח המכשיל ולא יאמר לו. אלא ודאי אין לחוש אלא למי שיודע הודאי, דהיינו המוכר, והזהירוהו שלא יכשיל הקונה אבל הקונה אין לו לחוש כלל מספק אף אם קנה מתגר עובד כוכבים.

ואלו הן הד' פרקים שבהן מרבין בסעודות, ערב פסח וערב שבועות וערב ראש השנה וערב יום טוב האחרון של סוכות, דבימים הראשונים מפני שהם טרודים במצות סוכה ולולב אין רגילין להרבות בסעודות, ולכן הלוקח בערב ימים אלו חזקה שלוקחם לשוחטן היום, ודווקא שמכר היום האם או הבת, אבל אם מכרן מאתמול א"צ להודיע להלוקח השני, שאני אומר שהלוקח הראשון שחטן אתמול:

ולרמב"ם יש דרך אחרת בזה, דאחר שכתב דין דארבעה פרקים כתב וז"ל, במה דברים אמורים כשראה זה שלקח באחרונה נחפז לקנות והיה בסוף היום שחזקתו שהוא שוחט עתה, אבל אם היה ריוח ביום א"צ להודיעו שמא לא ישחוט אלא למחר. עכ"ל. וכתב עליו הרא"ש, ולא מסתבר כלל כפירוש, דאם היה נחפז לקנות בסוף היום למה נאמר שישחוט היום יותר ממה שקנה בבקר, אדרבה איפכא מסתברא, הקונה בערב אין לו זמן לשחוט ולהפשיתו ולצורך מחר הוא קונה, ומה שהוא נחפז לקנות לפי שביום טוב לא יוכל לקנות. ועיין במפרשי הרמב"ם ובאחרונים מה שכתבו ליישב דברי הרמב"ם.

ועוד אמרו חז"ל שאם מכר האחד לחתן והשני לכלה אפילו מכרן בשני ימים חייב להודיע לשני, דמסתמא ישחטו ביום אחד, ואם לא הודיע להשני הוי מקח טעות. וכל דברים אלו משתנים לפי המציאות, כמו שכתבו הב"ח והש"ך שעכשיו שהמנהג ששוחטים כמה ימים קודם החופה א"צ להודיע כשמכר בשני ימים זה אח"ז וכן הדין ביום טוב שהרי המנהג עתה לשחוט כמה ימים מקודם ולכן בשני ימים אין לחוש. וכתב ערוך השלחן דבזמנינו המנהג לשחוט ליום טוב ביום שקודם ערב יום טוב ולכן באותו יום או אפילו ביום הקודם צריך להודיע לשני שהרי רוב העולם שוחטין ביום אחד וצריך לזהר בזה.

בארבעה פרקים אלו משחיטין את הטבח בעל כרחו, אפילו שור שזה אלף דינרים ואין לו ללוקח אלא דינר כופין אותו לשחוט; לפיכך, אם מת מת ללוקח, אבל בשאר ימות השנה אינו כן, לפיכך, אם מת מת למוכר.

[חושן משפט סימן קצ"ט] אמרו חז"ל דיש זמן שמעות קונות, שהעמידו דבריהם על דין תורה במכירת בשר בארבעה

וכיסוי [גמרא]. וכן אם הקדיש לבדק הבית ושחטו א"צ כיסוי ממ"ג, דאם שחטו קודם פדייה הרי אסורה בהנאה והוי שחיטה שאינה ראויה ולא שמה שחיטה, ואם שחטו לאחר פדייה באמת צריך כיסוי דהוי כחולין.

כתב הטור, ומברך בא"י אקב"ו על כסוי דם בעפר, וכתב בה"ג שמכסה ואח"כ מברך, ואף על גב דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן, ה"מ בתחילת המצוה, אבל זו סיום מצוה היא ובאמצע מצוה אין ראוי לברך הילכך מברך על השחיטה קודם התחלת המצוה ועל הכיסוי אחר גמר המצוה, וכתב א"א הרא"ש ז"ל ולא נהגו כן. ע"כ. דהבה"ג ס"ל דהשחיטה והכיסוי ענין אחד הוא והשחיטה היא תחלת המצוה והכיסוי היא גמר המצוה, וקודם הכיסוי הוי באמצע המצוה ולא מצינו ברכה באמצע המצוה, ולכן יברך על השחיטה קודם המצוה ועל הכיסוי אח"כ, ולדעת הרא"ש חשבינן כיסוי למצוה בפני עצמה, וכן פסקו הרמב"ם והטור והש"ע.

ומצאנו לכאורה [דיש הרבה מה לדון בגוף כל דבר ודבר] עוד כמה וכמה נפקא מינות בנידון דא, כגון במי שבא לשחוט חיה ועוף, שלדעת רבי יהודה צריך לכסות את דם החיה קודם שחיטת העוף, דיש אומרים דהטעם הוא מפני שהוא גמר שחיטה, וכן בכמה אופנים שמפסיק אחר שחיטתו, שצריך לכסות את הדם קודם שישחט חיות נוספות, שהכיסוי גמר שחיטה הוא. ועוד נפקא מינה לכאורה, דבשוחט ולא היה בדעתו לשחוט עוד, והביאו לו חיות אחרות לשחוט, דיש לומר שכל זמן שלא כיסה את הדם, אינו צריך לברך על שחיטת אותן חיות, ואם כבר כיסהו, חוזר ומברך. וכן יש לומר בטעם הסוברים שאין להפסיק בין השחיטה לכיסוי כמו שיתבאר, שהוא משום שכיסוי הדם גמר שחיטה הוא ואין להפסיק באמצע מצוה. ויש שדנו את הכיסוי כמצוה בפני עצמה, שאינה חלק מהשחיטה, כגון לענין ברכה, שהרבה סוברים שמברכים על הכיסוי לפניו, כשאר מצוות שמברך עליהן עובר לעשייתן, ואינו חשוב מברך באמצע המצוה, שהכיסוי מצוה בפני עצמה הוא. וכן יש לומר שיש נפקא מינה במי שעושה כיסוי הדם פעם הראשונה, האם מברך שהחיינו, דאם היא מצוה בפני עצמה צריך לברך שהחיינו, ואם היא חלק ממצות שחיטה אין מברכים שהחיינו על מצוה הטפלה למצוה אחרת, וכתבנו כל זה לעורר לב המעיינים, דודאי בכל אלו יש צדדים לכאן ולכאן, ותן לחכם ויחכם עוד.

ואמרו בגמרא א"ר זירא השוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה. שנאמר ושפך את דמו וכסהו בעפר, עפר לא נאמר אלא בעפר, דאי הוי כתיב וכסהו עפר הוי משמע לכסות מלמעלה ובעפר משמע שיהא כולו טמון בעפר [רש"י ד"ה וכסהו], וכתב הטור, כיצד מכסין נותן עפר תיחוח למטה ועפר תיחוח למעלה, וכתב בעל העיטור שצריך להזמינו למטה לשם כיסוי, וא"א הרא"ש

פרקים בשנה, ערב יום טוב האחרון של סוכות וערב יום טוב הראשון של פסח וערב שבועות וערב ר"ה, דבזמנים אלו מרבים בסעודה ולוקחי בשר סומכים על המוכרים, ולכן אם היה לטבח שור שזה מאה דינרים ולקח מהלוקח דינר ליתן לו בשר כשישחוט את השור, ולא נתקבצו לו כל דמי השור, צריך הטבח לקיים מכירתו, דעיקר שמחת יום טוב היה להלוקח על זה הבשר, ולפיכך אם מת השור מת ללוקח ומפסיד הדינר כיון דברשותו הוא. והביא הרמ"א דעת מהרי"ל דה"ה הנותן מעות על יין לקידוש בערב שבת, דקנה, דכל כהאי גוונא העמידו דבריהם על דין תורה. וכתב קצות החושן שם דה"ה נותן פרוטה לנחתום על חלות לשבת דקנה, כיון דמקדשין נמי על הפת. והגר"א פקפק בזה. וכתב ערוך השלחן דקיימא לן כהגר"א.

יום אחד האמור באותו ואת בנו היום הולך אחר הלילה.

יום אחד האמור באותו ואת בנו היום הולך אחר הלילה הקודם, ואף על גב דבעניינא דקדשים כתיבא ובקדשים הלילה הולך אחר היום, מ"מ ילפינן מיום אחד דמעשה בראשית מה במעשה בראשית היום הולך אחר הלילה כדכתיב ויהי ערב ויהי בקר מקודם ערב ואח"כ בקר, אף באותו ואת בנו כן, לפיכך אם שחט הראשון בתחלת הלילה לא ישחוט השני עד תחלת הלילה השני, ואם שחט הראשון בסוף היום שוחט השני מיד בתחלת הלילה, ואם שחט הראשון בין השמשות לא ישחוט השני עד למחר בתחלת הלילה, ואם שחט אינו לוקח דבין השמשות הוי ספק יום ספק לילה והולכין בכל צדדיו לחומרא ואין לוקין על הספק.

דף פ"ג ע"ב

פרק שישי

כיסוי הדם נוהג בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין אבל לא במוקדשין, ונוהג בחיה ובעוף, במזומן ובשאינו מזומן.

[יורה דעה סימן כ"ח] מצות עשה מן התורה כששוחטים חיה או עוף לכסות דמם בעפר, ולא דם בהמה, ובמדרש בראשית רבה [פרשה כ"ב] נתנו טעם למצות כיסוי מפני שהחיות והעופות הטהורים קברו את הבל לפיכך נתן להם הקדוש ברוך הוא שיכסו דמן, ע"ש.

כיסוי הדם הוא חובת הגוף ולא חובת קרקע, ולכן נוהג בכל מקום ובכל זמן, ובמוקדשין אינו נוהג מפני שצריך ליתן הדם על המזבח, ובכיסוי צריך עפר למטה וא"א ליתן עפר על המזבח, ואף על גב דאפשר לגרור הדם מן המזבח לאחר מתן דמים ולשומו על הארץ ולכסות, מ"מ הרי אמר קרא ושפך את דמו וכסהו בעפר, מי שאינו צריך אלא שפיכה וכיסוי יצא זה שצריך שפיכה גרירה

כתב אין צריך ליתנו לשם כיסוי אלא אם מצא עפר תיחוח ושחט לתוכו שפיר דמי. וכן הוא בתוספות [תוד"ה צריך]. אמנם לעיל [ל"א ע"א] אמרו, והא בעי כסוי, וכי תימא דמכסו ליה, והאמר רבי זירא אמר רב השוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה וכו', דמזמין ליה לעפר דכולה פקתא. ופירש רש"י, דמזמין ליה לעפרא דכולה פקתא, עפר כל הבקעה היה מסייע וכותש או שהיה עפר תיחוח ומזמנו [בפה] לכך. ע"כ. והוא לכאורה כדעת בעל העיטור, אמנם כתב שם הרשב"א, דמזמין עפר דכולה פקתא, כתב רש"י ז"ל שמזמין אותה בפה, ואינך מחזור בעיני דעפר כסוי אינו צריך זימון בפה, והלשון הראשון שכתב שמזמין כלומר שמכנין אותה בחרישה יותר נכון. ע"כ.

שחט על מקום שלא היה עפר למטה מחוייב לגרור מיד את הדם וליתנו על עפר תיחוח ולכסות בעפר תיחוח ולברך, ואפילו שחט על הקרקע אלא שהעפר שם אינו תיחוח צריך לגרור וליתנו על עפר תיחוח, ואם א"א לגרר מ"מ חייב ליתן עפר תיחוח מלמעלה, דנהי דא"א לקיים עפר מלמטה מ"מ עפר מלמעלה שאפשר לקיים מחוייב לקיים. ובאחרונים נחלקו האם מברך כהאי גוונא הואיל ואינו עושה המצוה כתקונה.

נוסח הברכה כתב הטור על כיסוי דם בעפר, וברמב"ם ליתא תיבת בעפר וכן בסמ"ג, ולכאורה נראה כדבריהם דהא בכל הברכות אין מזכירין רק כלל המצוה ולא פרטיה וה"נ דכוותיה [ב"ה], וטעמו של הטור י"ל משום דהכי כתיב בתורה וכסהו בעפר, ועוד מפני שצריך עפר למטה ועפר למעלה ודרשינן זה מבעפר כמו שיתבאר לכן צריך לבאר זה בהברכה [ט"ז].

וכתב הרמ"א [סעיף ב'] מי ששחט פעם הראשון מברך שהחיינו על הכיסוי ולא על השחיטה דמזיק לבריה. עכ"ל. ועוד דשחיטה אינו מחוייב לשחוט אבל לכסות מחוייב כששחט [ש"ד]. וכתב ערוך השלחן דנראה דגם על כיסוי אין לברך שהחיינו, דרק על מצוה של שמחה או שבא מזמן לזמן אנו נוהגים לברך שהחיינו ועל מצוה שאינה מזמן לזמן ואין בה שמחה אין אנו מברכין שהחיינו, ורק לדעת הרמב"ם [פ"א מהלכות ברכות ה"ט] דעל ציצית ותפילין מברכין שהחיינו אפשר דגם בכיסוי מברכין, אבל אנן לא קיי"ל כהרמב"ם ולכן אין לברך שהחיינו על הכיסוי [ש"ד ופר"ח] וספק ברכות להקל, וכתב ערוך השלחן דכמדומה שכן המנהג פשוט שלא לברך:

ונוהג בכוי מפני שהוא ספק, ואין שוחטין אותו ב"ט, ואם שחטו אין מכסין את דמו.

כוי שהוא ספק חיה ספק בהמה צריך לכסות דמו, ולענין ברכה כתב הרא"ש [סימן א'] ז"ל, מצאתי כתוב בשם ה"ר יונה ז"ל שצריך לברך על הכסוי, וראיתו מההוא דפרק במה מדליקין [שבת כ"ג ע"א] דאין מברכין על הדמאי מפני

שהוא ספק דדבריהם, משמע הא ספיקא דאורייתא מברכין עליו, וכוי ספיקא דאורייתא הוא דשמא הוא חיה. ואינה ראייה דהכי פירושא, מצוה שתקנו חכמים לעשות מספק, כגון דמאי שהזיקו חכמים לקונה מעם הארץ לעשר מספק, אין צריך לברך עליו, ואף על פי שאנו מברכין על שאר תקנות של חכמים וצונו מדכתיב לא תסור, הכא דלא תקנו אלא מספק אין מברכין עליו. ולא שייך לדקדק משם הא ספיקא דאורייתא מברכין עליה, כי לא בא להוציא אלא שאר תקנות חכמים שמברכין עליה, אבל מצוה שאדם מצווה לעשות מספק, כיון דברכות אינן מעכבות טוב שיעשה המצוה ולא יברך שלא יעבור על לא תשא, וכ"כ הרמב"ם ז"ל. ע"כ. וכן כלאים הבא מבהמה וחיה שאביו חיה ואמו בהמה, כגון צבי שבא על התישה שיש ספק אם חוששין לזרע האב אם לאו, מכסין בלא ברכה, אבל כשאמו חיה ואביו בהמה, כגון תייש הבא על הצביה, מכסין בברכה, דהא אפילו אי חוששין לזרע האב מ"מ הא קיי"ל שה ואפילו מקצת שה, וה"נ אמרינן צבי ואפילו מקצת צבי, ולכן כשמצד אמו הוא חיה פשיטא שמכסין בברכה, וזה שכתבו הפוסקים דבכלאים הבא מבהמה וחיה מכסין בלא ברכה זהו כשמצד אביו הוא חיה.

הכוי והכלאים אין שוחטין אותם ביום טוב מפני שמספק א"א לכסות דמן מפני טלטול עפר מוקצה, ואפילו יש לו אפר כירה או עפר מוכן שאין בזה מוקצה אין שוחטין אותם ביום טוב, ולא עוד אלא אפילו בדיעבד כששחט אין מכסין דמו אפילו אין בזה איסור מוקצה, גזירה שמא יאמרו הרואים כיון שמטריחים את עצמם ביום טוב לכסות ש"מ חיה הוא ואתו לשרויי חלבו, ולכן מפני מכשול ספק איסור כרת לא התירו חכמים לכסות כלל ביום טוב. וכיצד יעשה כששחט ימתין עד הלילה ואם אז רישומו של הדם ניכר עדיין יכסה ואם לאו לא יכסה, ואין הכיסוי מעכב האכילה, ואין לקבל הדם בכלי ולהניח עד הערב דכבר נתבאר שאין מקבלין הדם בכלים [טור].

רבי יונתן בן יוסף אומר שחט חיה ואח"כ שחט בהמה פטור מלכסות, בהמה ואח"כ חיה חייב לכסות.

שחט חיה ואח"כ שחט בהמה פטור מלכסות שהרי דם בהמה למעלה ומה יכסה [רש"י ד"ה פטור] אבל שחט בהמה ואח"כ שחט חיה חייב לכסות ואף על גב דליכא עפר למטה בינו לדם הבהמה [רש"י ד"ה חייב], דמ"מ העפר שלמעלה שביכולתו לקיים יקיים:

והקשו התוספות [פ"ד ע"א ד"ה יצא] למה לא יגרר דם החיה שלמעלה ויתן גם עפר למטה כמו דם הניתו ושעל הסכין, וכן בשחט חיה ואח"כ בהמה למה פטור מלכסות, יגרר דם הבהמה ויכסה דם החיה. ובאמת דעת הרשב"א שאם נקרש הדם ואפשר לגררו צריך לגרור, וכשאינו נקרש

דכיסוי הדם ודחי איסורא דרבנן הכא בשבת וכדדחי לכל אדם ביום טוב, ורבה סבירא ליה דלא דחי דהעמידו חכמים דבריהם בזה יותר משום חומרא דשבת, או למיעבד היכירא למילתא שלא התירו כלום אלא מפני פיקוח נפש, ובית דין רשאי לעקור דבר תורה בשב ואל תעשה לשום גדר וסייג, וכן פירש רבינו הרמב"ן ז"ל.

וללחלכה, השוחט לחולה בשבת לא יכסה הדם אפילו יש לו דקר נעוץ מבעוד יום בעפר תיחוח דביו"ט שרי לכסות, וא"כ גם בשבת היה לנו להתיר לקיים מ"ע דכיסוי שהרי שחט בהיתר ובהכיסוי אין בה רק מוקצה דרבנן, מ"מ לא התירו חכמים לעשות כן, ודחו מצוה זו בשב ואל תעשה כדי לעשות היכר שיום זה אסור בשחיטה ולא התירו רק מה שלצרכי החולה, והכיסוי אינו מצרכי החולה [ר"ן].

בשוחט לחולה בשבת כתב השו"ע [סעיף ט"ז] דיש מי שאומר [והיא דעת הרא"ה, הביאו תלמידו הריטב"א] שאם היה לו אפר מוכן לכסות בו צוה יש לכסות בו הדם אפילו בשבת. עכ"ל. וסברתו לכאורה דדווקא כשיש איסור דרבנן כמו דקר נעוץ לא התירו חכמים, אבל כשיש אפר מוכן שאין בו מוקצה צריך לכסות. אמנם לפי הטעם שכתבנו בשם הר"ן שרצו חכמים לעשות היכר, אם כן גם בכה"ג לא התירו, בבית יוסף כתב שאפשר דבזה כ"ע מודים. אמנם הרשב"א כתב מפורש בספרו משמרת הבית דגם בכה"ג לא התירו.

דף פ"ה ע"א

השוחט ונמצאת טריפה, והשוחט לעבודת כוכבים, והשוחט חולין בפנים, וקדשים בחוץ, היה ועוף הנסקלים רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרם. השוחט ונתנבלה בידו, הנוחר והמעקר פטור מלכסות.

השוחט ונתנבלה בידו בשחיטה, כגון ששהה או דרס או אחד משאר פסולי שחיטה, או ששחט ונמצאת טריפה באיזה אבר פטור מלכסות מפני שאינה ראויה לאכילה, ובכיסוי הדם כתיב ציד חיה או עוף אשר יאכל, ולכן חרש שוטה וקטן ששחטו ואין אחרים רואין אותם שחזקה שרוב מעשיהם מקולקלין פטור מכיסוי, ואפילו אם ירצה להחמיר ולכסות בלא ברכה אין מניחין אותו כדי שלא יבאו לידי קלקול שיאמרו הרואים אחרי שמכסים הדם מסתמא היא שחיטה כשירה ויאכלו ממנה [ב"ה ושל"ך].

השוחט לרפואה, שצריך הדם לרפואה או לכלבים ואין כוונתו לבשר, מ"מ כיון ששוחט כהוגן והבשר כשר לאכילה חייב בכיסוי, ולכן אם רוצה לפטור מן הכיסוי נוחר או מעקר.

לא שייך גרירה מפני שיתערבו זה בזה. ודעת הרא"ה דכשדם החיה מלמעלה א"צ גרירה אפילו בנקרש הדם, וגם בדם הניתז לא בעי גרירה אלא בדם שעל הסכין, משום דעל הסכין לא שייך כיסוי ומוכרח לגרור, אבל בניתז מכסה מלמעלה על מקום ניתז ואין העפר שלמטה מעכב כיון שמקודם היה ראוי ליתן עפר למטה, כמו שאמרו בסוגיין דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. והרי"ף והרמב"ם והרא"ש לא הזכירו הך דינא דחיה ואח"כ בהמה או בהמה ואח"כ חיה, ובש"ע הובא דין זה [סעיף י"ד]. ודעת הש"ך והט"ז שבאמת והרי"ף והרמב"ם והרא"ש סוברים להלכה דבעי גרירה כדם הניתז, ולכן לא הביאו מימרא זו להלכה. וכתב ערוך השלחן דלדינא אחרי שהטור והש"ע הביאו זה יש לפסוק כן וגם יש להחמיר כהרשב"א כשדם חיה למעלה ונקרש נצרך לגררו ולכסותו בעפר למטה ולמעלה.

דף פ"ד ע"ב

דרש רב עינא אפתחא דבי ריש גלותא, השוחט לחולה בשבת חייב לכסות. אמר להו רבה אשתומא קאמר, לישמטה לאמוריה מיניה. דתניא, רבי יוסי אומר כוי אין שוחטין אותו ביום טוב, ואם שחטו אין מכסין את דמו.

בדעת רב עינא הסובר שמכסה את הדם בשבת, דעת הרמב"ן והרשב"א ועוד ראשונים שלא התיר לצורך כיסוי הדם אלא לעבור על איסור דרבנן כגון טלטול מוקצה, או חפירת גומא שאינו צריך אלא לעפרה, שמצות עשה של כיסוי הדם דוחה איסור דרבנן כשם שדוחה ביום טוב, שחכמים לא רצו לבטל מצות כיסוי הדם שהיא מן התורה משום איסור דרבנן, וחייבוהו לכסות, אבל אסור לעבור על איסור תורה לצורך כיסוי הדם, שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ואינו דוחה לא תעשה שיש בו כרת. והריטב"א כתב, פירש רש"י ז"ל דכיון דניתנה שבת לידחות אצל שחיטה זו מפני פקוח נפש נדחת לכל מצותו, עכ"ל, ונראה מפשט דבריו דנדחת לגמרי אפילו באיסור תורה כשחיטה, כגון שצריך לכתוש עפר דאיכא משום טוחן, אך קשה עד מאוד דאי משום מצות כיסוי לא אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה דיום טוב וכל שכן עשה ולא תעשה דשבת שיש בו כרת, ואי משום פקוח נפש כיון שאין בזה צורך לחולה דכיסוי אינו מעכב בשחיטה לאכילה למה דוחין שבת שלא לצורך, לכך הנכון שלא אמר רב עינא אלא במקום איסורא דרבנן כגון שיש עפר תיחוח אלא שאינו מוכן או שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום דליכא אלא איסור טלטול דרבנן או עשיית גומא במלאכה שאינה צריכה לגופה, וקס"ד דאתי עשה